

A paradoxonok élete

Gondolat-girlandok Körösényi Tamásnak (1953–2010)*

■ Amikor 2005-ben először, még festetlenül láttam a *Szellemeim* című kiállításra szánt szobrokat, lenyűgöztek a szürke, tépett héjak; úgy éreztem, meg van mentve a magyar szobrászat. Nem sokat beszélünk a munkákról, kiszáraztam viszont magamnak néhány kulcsszót, például az imént említett tépettséget és héj-szerűséget, s azzal a rejtélyes utalással, mellyel Tamás egy valaha volt szobrászra, Messerschmidtre célzott, meg az erős címmel elkezdtem megfejtést *koholni* a 13 szoborhoz. Mindenekelőtt szellemeket kerestem a formákhoz: s találtam Bernini Szent Terézét, Rodin hálóköntösbe bújtatott Balzacját, Boccioni és Jacques Lipchitz tördelt-szaggatott és zaklatott, síkba szoruló tereit.

Aztán, természetesen (mert éveket töltött „társaságában”) Giacomettiét, bár inkább már csak visszfény gyanánt, és – talán nem is annyira meglepő módon, sőt, igencsak következetességre intve – Yves Kleinét, akinek nem csak kékje, aránya és narancssárgája üzenhetett spirituálisan, hanem 1961-es festett drót- és ágszobrai is, amelyek a véletlen metafizikájának érvényébe vetett hit kék-mélykék erejével sugallhattak valamit...

Szobraival kapcsolatban a tépettség és a héj-szerűség, a forma szinte eksztatikus zaklatottsága tűnt fel először. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy az említett Balzac azt írja valahol: „*Ahol a Forma uralkodik, ott eltűnik az Érzelem*”, s amikor megpillantottam e műveket, nyilvánvalóvá vált, hogy a nagy kritikai realista súlyosan tévedett. S hogy a spirituális háló is szorosabbra szövődhessek – a véletlenre hagyatkozva –, annak idején irodalmi helyeket kerestem, megfelelőseket Tamás materializálódott indulataihoz. Az akkor találtakból – mások mellett Adytól és József Attilától – mára csak egy maradt.

Paul Celan írta: „*Kezemből tépdés levelet az ősz, hisz jóba vagyunk mi. / Kihántjuk héjból az időt és jární tanítjuk: / az idő héjába visszatér.*”

* Elhangzott Körösényi Tamás temetésén, 2010. július 15-én.

KÖRÖSÉNYI TAMÁS

Jár az agyam, 1998–2003, vas, poliészter, akril, kb. 250 × 200 × 200 cm; Danubiana Meulensteen Art Museum, Bratislava-Čunovo; fotó: Körösényi Tamás

Néhány nappal később, amikor már végleges állapotukban újra láttam a szobrokat, az a benyomásom támadt, hogy a dráma színes sejtelembe, sprőd és mégis selymes lepelbe vonódott a színek frivolitása révén. Nem változott meg „történetük” lényege, nem édesedett meg keserűségük, de azzal, hogy erős, szinte káprázat érvényű fényt kaptak, mintha feltisztult volna a katarzis színhelye, s ironikusan a szobrokra szabadult a korszellem. Celannal szólva: Tamás kihántotta szobraiból az időt, megjáratta, s visszaküldte héjaiba, hogy az ott kuncoghasson önmagán, már Zeitgeist gyanánt...

Azóta biztos vagyok abban, hogy ezek a művek, s egyáltalán, a *Szellemeim* című tárlat a magyar szobrászat kivételes, példátlan érvényű teljesítménye.

Tamás fej nélküli alakjairól – vagy talán pontosabb, ha azt mondjuk, belőlük – barokkos erő, monumentális biologizmus áradt, egyszerismind expresszivitás és romanticizmus; a korábbi művek fatalizmusa és metafizikája nem felcserélődött, hanem fölgzadagodott. Az egyszerű és végletes formák bonyolultakká váltak, a régebbi fogalmak, mint az álcázás vagy az illeszkedés, érvényüket veszítették. *Totentanz és zeitgeist* – hogy ragaszkodjunk Messerschmidthez, akire a *Szellemeim* cím célzott, és az ő történetéből kiszálazható drámához –, tehát a szívárványos apokaliptika nyomán, és egy oldalvást tett logikai sasszéval a mag és a héj paradoxonnal terhelt kapcsolathoz (is) eljuthattunk. Ennek lényege: a héjba foglalt, akár termékeny, akár terméketlen magot, melynek értékét az első megközelítésben nem potenciálja, hanem pusztá létezése adja, tehát a magot akármelyik irányból is közelítjük meg, a héjhoz, a burokhöz képest mindig „perifériának” látjuk.

Ha valamiért a *héjat* látjuk fontosnak, értelmezhetetlen lesz a mag. És fordítva? Fordítva ez nem adódhat elő – különös. De mégis: a feltört tojás, a megroppantott ikra esetében csak a héj, a burok marad önazonos önmagával.

Utolsó kiállításának címe, *A művészet él, derülátó fejezetcím* – volt. Egyszerismind 30-35 termékeny év összefoglalása.

Arany János kérdezte valaha: „Lehet-e valaki egyszerre magasztos hangulatban és például szentimentális olvadásban? Folytathatja-e virágfüzérből a szilárd kövekből kezdett dór csarnokot? Vagy a fuvola hangjai közé jól esik-e olykor harsonával rikkantani? Vannak azonban átmenetek, s ugyanegy költeményben is megállhat a kettő egymás mellett; ilyenkor az átmenetek kivételében mutatkozik a mester...”

Tamás mester volt...